

У офіційних поясненнях причин аварії термін "персонал" вперше з'явився 25 серпня 1986 р. у доповіді В. Легасова, підготовленої для МАГАТЕ. М. С. Горбачов у виступі по телебаченню 14 травня не згадував експлуатаційників, а Політбюро ЦК КПРС 20 липня 1986 р. у Постанові про причини аварії вжило слова "працівники цієї електростанції" та "керівники і спеціалісти ЧАЕС".

У дискусії щодо причин аварії, вина "персоналу" або "експлуатаційного персоналу" фігурувала як одна з багатьох версій.

У 1987 році суд в Чорнобилі розглянув справу шести працівників ЧАЕС, визнав їх винними та засудив до різних термінів покарання. Серед засуджених не було жодного з числа оперативного персоналу 5-ї зміни. Справу у відношенні О. Акімова, Л. Топтунова, В. Перевозченка було припинено в зв'язку з їх смертю. Отже, їхні дії не розглядались, провину не доведено, вирок не винесено.

В той же час, персонал ЧАЕС, в тому числі і 5-ї зміни - ті, хто помер від переопромінення в лікарні, і частина тих, хто вижив та став інвалідом, були відзначені Верховною Радою СРСР (указ № 6250-XI від 26 грудня 1986 р.) високими державними нагородами за самовіддану працю з ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. О. Акімов - начальник зміни блоку, Л. Топтунов - старший інженер управління реактором, В. Перевозченко - начальник зміни реакторного цеху, вину яких встановив не суд, не офіційні органи, а творці та причетні однієї з версій причин аварії на ЧАЕС, залишилися без нагород. Але якби навіть ці троє дійсно в чомусь завинили, то чи можна звинувачувати всю 5-ту зміну?

Існує достатня кількість документів, які дозволяють знайти істину в питанні про дійсний сценарій розвитку Чорнобильської катастрофи. Лише за результатами такого аналізу можна об'єктивно оцінити дії персоналу, і не тільки 5-ї зміни, а й багатьох інших працівників ЧАЕС, які діяли не менш самовіддано та професійно. Наведемо деякі дані, отримані нами, що стосуються дій 5-ї зміни.

На ЧАЕС існував порядок, коли в останню годину попередньої зміни і в першу годину наступної будь-якої операції, крім нормальної роботи реактора на постійній потужності, не дозволялись. Так було і на всіх переміжах 25 квітня. В регламенті цей порядок не зафіксовано, але його встановлено вищестоящою організацією і персонал дотримувався такого правила.

Але в переміжні години з 25 на 26 квітня ситуація змінилася. В силу об'єктивних причин попередня (вечірня) зміна не встигла виконати всі заплановані роботи і їй довелося їх закінчувати саме у ці дві години. Тому керівництво 5-ї зміни приступило до самостійного виконання своїх обов'язків практично лише з першої години 26 квітня. В доповіді В. Легасова наведено шість помилок персоналу 4-го блоку перед аварією. Всі вони сталися до 01 години 26 квітня. Доречі всі ці "помилкові дії" мають пояснення та обґрунтування, що і зроблено багатьма дослідниками. Переконали докази тому отримали і ми в своєму аналізі.

Після 1-ої години персонал 5-ї зміни діяв у відповідності до вимог регламенту та робочої програми експерименту з вибігом ТГ-8.

Останні хвилини перед появою перших ознак аварійної ситуації, пов'язані з перевіркою можливості роботи в автоматичному режимі однієї з трьох підсистем безпеки. Одним з елементів цього випробування був спільний вибіг турбогенератора та електродвигунів насосів, які подають воду до реактора. В процесі цих випробувань передбачалась поява зайвої пари, але в межах дієздатності системи локалізації аварії.

Цей режим безпеки було закладено ще в ідею створення блоку з реакторами РБМК, потім розроблено в проєкті і виконано на практиці. Режим міг діяти в ручному та в автоматичному варіанті. Блок почали експлуатувати без випробування автоматичного режиму, переключивши управління на персонал. Не дивно, що експлуатаційний персонал теж був зацікавлений в успіху випробувань. На жаль, в проєкті як підсистема безпеки, так і режиму вибігу турбогенератора проєктувальникам не вдалося виконати всі вимоги науковців та уникнути помилок. Сталося так, що вимкнення цього режиму безпеки по робочій програмі експерименту замість локалізації аварійної ситуації (МПА) призвело до аварії, але не імітованої в

експерименті, а дійсної. Довелося повертатися до ручного режиму, що й зробив персонал. І тут абсолютно несподівано для всіх проявилась недієздатність і низька якість системи локалізації аварій. Буквально в лічені хвилини аварія з локальної переросла у загальноблочну. Було зруйновано конструкції, пошкоджено практично всі технологічні системи, виникли осередки пожежі.

Персонал при відсутності радіаційного контролю (система РК була зруйнована), розуміючи всю небезпеку ситуації, приступив до локалізації аварійних процесів, разом з пожежниками загасив

Поява у пресі інформації про те, що винним у аварії на 4-му енергоблоці Чорнобильської АЕС є персонал саме 5-ї нічної зміни, викликає у нас і здивування, і обурення.

Спробуємо спростувати цю хибну думку за допомогою наукових досліджень вчених та узагальнень фахівців атомників.

57

Розслідування продовжується

ХТО ВИНЕН?

численні осередки вогню, забезпечив охолодження реактора, в якому вже припинилась ланцюгова реакція. Ця спроба продовжувалась всю ніч. З допомогою комп'ютерної моделі, для якої у нас є всі дані, можна буде побачити, як все це відбувалося і як діяли люди. Деякі виконані ними операції знаходяться за межею людської уяви. Серед тих, хто отримав дози до 1000 - 1500 бер і більше є й О. Акімов, Л. Топтунов, В. Перевозченко.

5-та зміна не залишила блок поки на станцію не почав прибувати персонал наступної зміни і продовжив роботи по локалізації та ліквідації наслідків аварії. Шлях АЕС для більшості всіх цих людей виявився одним - до лікарні в м. Прип'яті, а потім у Москві.

Аварія в ніч з 25 на 26 квітня 1986 р. була важкою, але не катастрофічною. Руйнівні процеси в блоку 4-го енергоблоку відновились увечері 26 квітня з іншої причини. Ці причини визначені та опубліковані науковцями в Москві ще в 1996 році.

На закінчення хочемо наголосити, що Чорнобильська катастрофа є наслідком багатьох обставин і причин різного змісту. І все ж таки простежується певна послідовність взаємопов'язаних подій.

У науковій ідеї РБМК були питання, які вимагали додаткових досліджень та випробувань. Проєктувальники в процесі розробки проєкту енергоблоку № 4 вирішили ці питання або не повністю, або з використанням теж недоопрацьованих технічних рішень. Довести енергоблок до кондиції довелося в процесі експлуатації.

Стан енергоблоку напередодні ремонту, складні, погано підготовлені позаштатні випробування та експерименти, допущений при будівництві брак, що проявився, - призвели до важкої аварії, яка переросла в глобальну катастрофу.

Якщо суспільство хоче засвоїти якийсь урок з цієї трагедії, то воно повинно досконально вивчити і усвідомити процеси зародження та розвитку Чорнобильської катастрофи, виявити закономірності в загальному сценарії події з тим, щоб не припуститись нічого подібного в майбутньому.

Можливо й наслідки п'ятирічної роботи нашого колективу дозволять зробити певний внесок у цю справу. Незабаром вийде з друку наша книжка "Чорнобильська катастрофа: під іншим кутом зору".

Напередодні 18-ї річниці трагедії низько схиляємо голови перед усіма учасниками подолання Чорнобильської катастрофи, бажаємо живим довгих років життя. Сподіваємося, що внесок кожного з них буде оцінено суспільством і державою.

Н. П. Барановська - кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту історії України.

А. В. Королевська - заступник генерального директора Національного музею "Чорнобиль" з наукової роботи.

О. М. Лвійський - доктор технічних наук, професор, віце-президент Української академії наук, заслужений будівельник України, за участь у виконанні досліджень чорнобильських проблем у 2000 р. удостоєний Державної премії України в галузі науки і техніки.

В. П. Сабалдир - кандидат технічних наук, за участь у виконанні досліджень чорнобильських проблем у 2000 р. удостоєний Державної премії України в галузі науки і техніки, учасник ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС.